

Gedragsregels 1992

Ten geleide

Twaalf jaar na het verschijnen van de gedragsregels voor advocaten 1980 verscheen de nieuwe tekst van de gedragsregels 1992.

Twaalf jaar lijkt in dit verband een magische termijn want de gedragsregels 1980 vervingen de 'Ereregelen voor advocaten' 1968. In de praktijk worden de regels ook wel vernoemd naar de voorzitters van de commissies, die daarvan aan de wieg stonden. Zo kan aan de namen van mrs. A.F. Visser van IJzendoorn en D.P. Dirkzwager thans worden toegevoegd mr. J.B. Bitter (Zutphen), die in 1990 voorzitter werd van de toen geïnstalleerde commissie herziening gedragsregels. De commissie bestond voorts uit mrs. J.L.H.M. Adelmeijer (Maastricht), J.C.P. Ekering (Rotterdam), E. Hamminga (Groningen), G.J. Kemper (Amsterdam), Th. de Roos (Amsterdam), J. Schoonderbeek (Utrecht), H.P. Utermark (Den Haag) en E.E. Minkjan (Den Haag), secretaris.

De taak van de commissie bestond uit het waar nodig doen van voorstellen voor een nieuwe tekst van de gedragsregels 1980, waarbij rekening zou worden gehouden met onder meer wetwijzigingen, de CCBE-code of conduct en nieuwe opvattingen binnen de balie en van de tuchtrechter. Bovendien werd de commissie gevraagd te adviseren over de wenselijkheid of noodzaak bepaalde gedragsregels op te nemen in een verordening.

De commissie is niet over één nacht ijs gegaan. Uit het tussentijds verslag van de voorzitter (Adv.bl. 1991, blz. 225) is gebleken dat de commissie zich bijvoorbeeld de vraag heeft gesteld of er aan formuleren van gedragsregels überhaupt nog behoefte bestaat of dat bijvoorbeeld aan het meer algemeen toegankelijk maken van tuchtrechtelijke beslissingen door middel van een kaartstelsel de voorkeur moest worden gegeven. Zoals moge blijken uit het voortzetten van haar werkzaamheden, heeft de commissie gekozen voor het (her) formuleren van regels.

Op 26 februari 1992 publiceerde de commissie Bitter haar rapport. Het rapport is vervolgens besproken en becommentarieerd door de Raden van Toezicht, de Raden van Discipline, de Vereniging van Advocaat-Scheidingsbemiddelaars en enkele individuele advocaten. Voorts was het rapport onderwerp van discussie tijdens een seminar op 9 juni 1992 ter gelegenheid van het afscheid van mr S. Boekman als plaatsvervangend voorzitter van het Hof van Discipline. De Algemene Raad wist zich bij de behandeling van de voorgestelde teksten in het College van Afgevaardigden bijgestaan mr. F.N. Meijer. Na bespreking van het concept tijdens een Collegevergadering op 1 oktober 1992 werden tekst en toelichting vastgesteld tijdens de Collegevergadering van 27 november 1992.

De prealabele vraag, die tijdens de behandeling in het College op initiatief van de Amsterdamse Raad van Toezicht aan de orde kwam, luidde of de gedragsregels bij verordening moesten worden vastgesteld. De voorstanders hiervan betoogden dat de regels daardoor aan gezag zouden winnen en meer gelegitimeerd zouden zijn. Hiertegen werd ingebracht dat er aldus een ongewenste verschuiving in de richting van het strafrecht zou ontstaan. Voorts werd opgemerkt dat een gesloten systeem van bij verordening vastgestelde regels strijdig is met het karakter van het tuchtrecht. Uiteindelijk werd evenals bij voorgaande herzieningen voor het open stelsel gekozen. De gedragsregels blijven dus, zoals de commissie Visser van IJzendoorn in 1968 schreef, 'opgetekende coutumes, een weergave van datgene wat in de balie in een bepaald tijdvak leefde als ererecht'. Zij geven weer hoe de balie de wettelijke norm van artikel 46 Advocatenwet thans interpreteert. Het gaat dus om een eigentijdse invulling van wat lang 'de eer van de stand' is genoemd. Die term was overigens een niet geheel trefzekere vertaling van 'l'honneur de l'Ordre', waarmee werd aangeduid de eerbaarheid en deugdzaamheid die voor de uitoefening van ons beroep altijd zijn verondersteld. Ons gedragsrecht blijft dus rechtersrecht. Uiteindelijk oordelen Raden en het Hof van Discipline wat een behoorlijk advocaat uit een oogpunt van behoorlijke beroepsuitoefening al dan niet betaamt. Steeds meer, zo blijkt uit de rechtspraak van deze colleges, staat daarbij centraal het belang van de cliënt. En niet alleen de eigen cliënt kan vertrouwen op een onafhankelijke rechterlijke toetsing van het optreden van de advocaat. Ook de wederpartij wordt in bescherming genomen wanneer hij geen juridische bijstand heeft. De advocaat dient er immers rekening mee te houden dat hij door een niet-juridisch geschoolde wederpartij als deskundig wordt beschouwd en dat de door hem verstrekte informatie als juist wordt aangenomen. (Aldus bijvoorbeeld Raad van Discipline Den Bosch, 13 januari 1992, Advbl. 1992, blz. 692.)

Gedragsregels 1992 NOvA

De verleiding is groot dieper in te gaan op de rijke casuïstiek van onze tuchtrechtspraak. De materie wordt pas echt interessant wanneer de abstracte norm concrete inhoud krijgt. Daarom is kennisneming van de in het Advocatenblad gepubliceerde uitspraken niet alleen nuttig maar ook boeiend. Maar nu beperk ik mij tot de nieuwe gedragsregels, die anders dan in 1980 van een toelichting zijn voorzien. De wijze waarop zij moeten worden gehanteerd wanneer in enige situatie onzekerheid bestaat is beschreven in de inleiding van de commissie Bitter, welke tijdens de discussies over het onderwerp zonder aanvullingen of wijzigingen overeind is gebleven. Dat zegt iets over de kwaliteit daarvan en de brede consensus over de inhoud. Ik mag u daarom met genoegen naar deze inleiding verwijzen.

W.G. van Hassel
Algemeen deken 1992-1994

1. Inleiding

1.1 Karakter gedragsregels

Deze regels brengen normen onder woorden, die naar de heersende opvatting in de kring der advocaten behoren te worden inachtgenomen bij de uitoefening van het beroep van advocaat.

Zij vormen niet de vastlegging van het voor de advocaten geldende tuchtrecht.

De inhoud van dat tuchtrecht wordt vastgesteld door de tuchtrechter op basis van de advocateneed, verordeningen en de drie regels genoemd in artikel 46 van de Advocatenwet, kort weer te geven als:

- zorg voor de behartiging der toevertrouwde belangen;
- naleving van de verordeningen der Nederlandse Orde;
- handelen overeenkomstig hetgeen een behoorlijk advocaat betaamt.

Deze gedragsregels kunnen worden gezien als een uitwerking van de eerste en vooral ook van de ruim geformuleerde derde regel, in dat artikel genoemd.

Zij zijn niet bindend in de zin, waarin de regels van de door de Nederlandse Orde van Advocaten vastgestelde verordeningen bindend zijn.

Zij zijn bedoeld als richtlijn voor de advocaat voor zijn handelen bij de uitoefening van de praktijk.

Zij kunnen tevens dienen als richtlijn voor de tuchtrechter, al binden zij deze niet zoals het Hof van Discipline meermalen heeft beslist.

1.2 Taak en functie van de advocaat

De hoofdtaak van de advocaat is het verlenen van advies en bijstand aan individuele cliënten of aan groepen cliënten wier belangen parallel lopen. Bij de belangenbehartiging vertegenwoordigt hij een partijstandpunt. De principiële partijdigheid van de advocaat verdraagt zich niet met de behartiging van belangen die met die van zijn cliënt strijdig zijn. De advocaat onthoudt zich dus van de behartiging van strijdige belangen. De advocaat dient het belang van zijn cliënt alleen dan goed, wanneer hij zich bij de behandeling der zaken slechts door dat belang, en niet door enig eigen belang, laat leiden. Ook door andere belangen moet de advocaat niet worden belemmerd, respectievelijk zich laten leiden bij de vervulling van deze hoofdtaak. Hij dient deze taak in onafhankelijkheid te verrichten. Daarbij past bijvoorbeeld niet het toekennen van provisie aan tussenpersonen of andere derden voor het aanbrengen van opdrachten of het maken van afspraken met anderen dan de eigen cliënt over de wijze waarop de zaken zullen worden behandeld.

De advocaat is bij uitstek vertrouwensman van zijn cliënt. Hij kan zijn taak slechts goed verrichten wanneer de cliënt hem alle mededelingen doet die voor de beoordeling en de behandeling van de zaak van belang zijn. Dit kan van de cliënt alleen worden verlangd wanneer hij dat kan doen zonder daardoor enig risico te lopen.

In verband daarmee moet de advocaat met de grootst mogelijke zorgvuldigheid zijn geheimhoudingsplicht in acht nemen en gebruik maken van het hem toekomende verschoningsrecht.

Een deugdelijke en zorgvuldige behandeling van de zaken is een eerste plicht van de advocaat; deze omvat tevens de plicht om de daarvoor benodigde kennis te vergaren en te onderhouden en om, wanneer hij te maken krijgt met een zaak waarvoor hem kennis en/of kunde ontbreken, zorg te dragen voor de nodige assistentie dan wel de cliënt te verwijzen naar een collega die wel aan de vereisten voldoet.

De advocaat wordt ook buiten het hem toegekende procesmonopolie door de maatschappij erkend als iemand die een wezenlijke rol vervult in de rechtsbedeling. In verband daarmee is hem een zekere positie en zijn hem

Gedragsregels 1992 NOvA

zekere voorrechten toegekend. Van deze positie dient hij op een zodanige wijze gebruik te maken, dat zij een goede rechtsbedeling bevordert. Bij die goede rechtsbedeling zijn niet alleen de belangen van de cliënt betrokken, doch ook het openbaar belang. Een goede beroepsuitoefening is een openbaar belang. Bij de voorbereiding van de wijziging der Advocatenwet in 1984 is dat uitdrukkelijk bevestigd. Hiermee correspondeert, dat de advocaat van de hem toegekende positie en voorrechten op de juiste wijze gebruik maakt, niet alleen, en zelfs niet in de eerste plaats, omdat die positie en die voorrechten door een onjuist gebruik in gevaar kunnen worden gebracht, doch omdat die een maatschappelijke opdracht vertegenwoordigen. Elementen van de bedoelde positie zijn, dat de advocaat een grotere en vrijere toegang heeft tot personen en gegevens dan de gemiddelde burger, dat hij het recht heeft om te spreken in situaties waarin anderen dat recht kan worden ontnomen en dat hem een grote vrijheid is toegekend bij de presentatie van zijn argumenten. Dat schept, in verband met het openbaar belang bij een goede beroepsuitoefening, voor hem de plicht om zich in woord en geschrift niet onnodig grievend uit te laten, en rekening te houden met de gerechtvaardigde belangen van wederpartij en derden. Hierbij dient de advocaat te beseffen, dat de wijze waarop hij optreedt mede bepalend is voor het oordeel over de advocaat en diens taakvervulling. Hij onthoudt zich van handelingen waardoor het vertrouwen in de advocaat als zodanig wordt geschaad. Hij dient ernaar te streven dat hij, en daarmee de advocaat in het algemeen, wordt aangezien als iemand wiens oordeel gezag heeft en met wie zaken kunnen worden gedaan. Zo mag hij zich niet van oneigenlijke middelen bedienen, zoals het aankondigen of nemen van stappen die niet in verhouding staan tot het beoogde doel. De ervaring heeft geleerd dat een behoorlijke onderlinge verhouding tussen de advocaten in het algemeen de goede behartiging van de aan hen toevertrouwde belangen bevordert. Zonder de hun toevertrouwde belangen en het openbaar belang uit het oog te verliezen behoren de advocaten dus te streven naar een verhouding van onderlinge welwillendheid en vertrouwen; daarbij past ook, dat zij zich ook over elkaar niet in onheuse of krenkende termen uitlaten. Het `aftroggelen' van cliënten verdraagt zich evenmin met deze verplichting.

1.3 Conflict van plichten

Bij het inachtnemen van het vorenstaande kan de advocaat worden geconfronteerd met een conflict van plichten. Hij zal dit met zorgvuldigheid moeten oplossen, in het oog houdende dat weliswaar behartiging van de hem toevertrouwde belangen van zijn cliënt de eerste taak is, doch dat hij deze taak dient te verrichten in overeenstemming met het openbaar belang bij een behoorlijke beroepsuitoefening, waarvoor een enkele maal zelfs het belang van zijn cliënt zal moeten wijken.

Hulp bij het oplossen van deze conflicten zal de advocaat kunnen vinden in de vorm van advies van de deken. Daarom bepalen de gedragsregels in die gevallen, waarin een dergelijk conflict zich gemakkelijk kan voordoen, dat het advies van de deken behoort te worden gevraagd. Het spreekt vanzelf dat de advocaat vrij is, en er ook goed aan doet, om ook buiten die gevallen een dergelijk advies te vragen wanneer hij moeite heeft met het bepalen van zijn houding. Dat advies vraagt hij aan de deken onder wie hij ressorteert, ook als het gaat om een zaak die zich afspeelt in een ander arrondissement.

1.4 Specifieke gedragsregels

De hierna volgende gedragsregels kunnen worden gezien als uitwerking van de hiervoor geformuleerde normen en behoren, wanneer in enige situatie onzekerheid bestaat omtrent de wijze waarop zij moeten worden gehanteerd, aan die normen te worden getoetst. In de formulering zijn enige accenten gewijzigd ten opzichte van de voorgaande gedragsregels 1980, die weer waren gebaseerd op de ereregelen van 1968. De strekking van die regelingen is gehandhaafd. Voor grondige herziening was ondanks snelle maatschappelijke en branchespecifieke ontwikkelingen, nieuwe verordeningen enz. kennelijk geen aanleiding. Extra aandacht werd besteed aan groepering van de regels volgens de diverse te onderscheiden en soms zelfs conflicterende belangen die de advocaat dient te behartigen, zoals dat in het vorenstaande is uiteengezet.

2. Algemene regels

Regel 1 (regel 1 oud)

De advocaat dient zich zodanig te gedragen dat het vertrouwen in de advocatuur of in zijn eigen beroepsuitoefening niet wordt geschaad.

Toelichting op regel 1 (regel 1 oud)

Gedragsregels 1992 NOvA

Geschrap is de tussenzin: 'Ook wanneer hij niet beroepshalve optreedt'. Aldus wordt de indruk vermeden dat gedragsregels zich rechtstreeks richten op de persoonlijke levenssfeer, terwijl de nieuwe formulering toch duidelijk blijft maken dat niet-beroepsmatige gedragingen van de advocaat wel degelijk zijn functioneren kunnen raken.

Regel 2 lid 1 (regel 4 lid 1 oud)

1. De advocaat dient te vermijden dat zijn vrijheid en onafhankelijkheid in de uitoefening van het beroep in gevaar zouden kunnen komen.

Toelichting op regel 2 lid 1 (regel 4 lid 1 oud)

Deze regel is gehandhaafd. De advocaat moet te allen tijde bedacht zijn op de situatie dat hij ten opzichte van zijn cliënt niet meer de vrijheid en de onafhankelijkheid bezit om deugdelijk te adviseren en te representeren, waarbij ook de indruk die bij derden wordt gewekt een rol kan spelen. Een belangenverstrengeling, door financiële of persoonlijke relaties, kan de gewenste onafhankelijkheid in gevaar brengen, en kan maken dat de advocaat mede tot partij wordt. Gedacht kan worden aan het bekleden van bestuursfuncties bij een cliënt, aan persoonlijke belangen bij het al dan niet slagen van een onderneming, en aan nauwe persoonlijke of familiebanden met een cliënt. De omstandigheden van het geval zullen daarbij doorslaggevend zijn. Dat geldt ook voor het antwoord op de vraag of het een kantoorgenoot wèl vrij staat in een voorkomend geval als advocaat op te treden.

Regel 2 lid 2 (regel 4 lid 2 oud en 43 lid 4 oud)

2. Het is de advocaat niet geoorloofd een beloning of provisie toe te kennen of te ontvangen voor het aanbrengen van opdrachten.

Toelichting op regel 2 lid 2 (regel 4 lid 2 oud en 43 lid 4 oud)

De oorspronkelijke regel 4 lid 2 is gecombineerd met de oorspronkelijke regel 43 lid 4, waarin het als ongeoorloofd werd aangemerkt aan tussenpersonen een gedeelte van het honorarium af te staan. Aldus wordt de aansluiting duidelijker bij CCBE- en IBA-regels.

Regel 3 (regel 7 oud)

De advocaat dient zich voor ogen te houden dat een regeling in der minne vaak de voorkeur verdient boven een proces.

Regel 4 (regel 8 oud)

De advocaat behoort de hem opgedragen zaken zorgvuldig te behandelen.

Toelichting op regel 4 (regel 8 oud)

In het bijzonder geldt in dit verband hetgeen is verwoord in de inleiding bij Taak en functie van de advocaat, 5e alinea.

3. Verhouding tot de cliënt

Regel 5 (regel 5 oud)

Het belang van de cliënt, niet enig eigen belang van de advocaat, is bepalend voor de wijze waarop de advocaat zijn zaken dient te behandelen.

Regel 6 (regel 9 en 10 oud)

1. De advocaat is verplicht tot geheimhouding; hij dient te zwijgen over bijzonderheden van door hem behandelde zaken, de persoon van zijn cliënt en de aard en omvang van diens belangen.
2. Indien een juiste uitvoering van de hem opgedragen taak naar zijn oordeel een gebruik maken van zijn verkregen kennis naar buiten eist, staat dat de advocaat vrij, voor zover de cliënt daartegen geen bezwaar heeft

Gedragsregels 1992 NOvA

en voor zover dit in overeenstemming is met een goede beroepsuitoefening.

3. De advocaat legt zijn medewerkers en personeel de inachtneming van een gelijke geheimhouding op.

4. De geheimhoudingsplicht duurt voort na de beëindiging van de relatie met de cliënt.

5. Indien de advocaat aan een wederpartij vertrouwelijkheid heeft toegezegd of deze vertrouwelijkheid voortvloeit uit de aard van zijn relatie met een derde, zal de advocaat deze vertrouwelijkheid ook jegens zijn cliënt in acht nemen.

Toelichting op regel 6 (regel 9 en 10 oud)

De bij de wet geregelde zwijgplicht en het wettelijke verschoningsrecht van de advocaat strekken zich alleen uit tot datgene wat de cliënt de advocaat heeft toevertrouwd, daaronder begrepen hetgeen hem ter kennis kwam tijdens (schikkings)onderhandelingen. Dat wordt slechts anders als is komen vast te staan dat die onderhandelingen tot overeenstemming hebben geleid. Alleen in dat geval is er geen zwijgplicht.

Met het oog op een goede beroepsuitoefening is het gewenst dat de geheimhoudingsplicht van de advocaat zich verder uitstrekt.

In het eerste lid van het nieuwe artikel staat de algemene norm van het beroepsgeheim, d.w.z. de geheimhoudingsplicht in enge zin en 'geroddel'. Het gaat om alle kennis omtrent zijn cliënt, hoe ook verkregen: van de cliënt, van derden, vertrouwelijk of niet.

De behandeling van een zaak eist natuurlijk veelvuldig, dat de advocaat zijn kennis omtrent de cliënt wel naar buiten brengt. In het tweede lid is geformuleerd dat de advocaat dit mag doen, voor zover de cliënt daartegen geen bezwaar heeft.

Cliënten ontslaan advocaten zo nu en dan van hun geheimhoudingsplicht. De advocaat behoudt niettemin een eigen verantwoordelijkheid. Dit wordt in het tweede lid tot uitdrukking gebracht in het begrip goede beroepsuitoefening.

Er is geen aanleiding de advocaat te verplichten mededelingen van derden te verzwijgen tegenover zijn cliënt, ook niet wanneer het gaat om mededelingen over zijn cliënt. Dit is alleen anders als de vertrouwelijkheid rechtstreeks voortvloeit uit de aard van de relatie van de advocaat met een derde, bijvoorbeeld een andere cliënt, of als de advocaat vertrouwelijkheid heeft toegezegd. De advocaat doet er in het algemeen niet verstandig aan dergelijke toezeggingen te doen.

Regel 7 lid 1 (regel 6 lid 1 oud)

1. De advocaat mag zich niet met de behartiging van de belangen van twee of meer partijen belasten indien de belangen van deze partijen tegenstrijdig zijn of een daarop uitlopende ontwikkeling aannemelijk is.

Toelichting op regel 7 lid 1 (regel 6 lid 1 oud)

Regel 6 oud hield, behalve de hier opnieuw weergegeven aanwijzing, een absoluut verbod voor de advocaat in om, in scheidingsprocedures, voor beide partijen op te treden. Voor deze uitzonderingspositie lijken geen goede gronden meer te bestaan en er zijn thans makkelijker dan voorheen situaties denkbaar dat één advocaat het gemeenschappelijk belang van echtelieden om tot een scheiding te komen kan dienen. In een uitspraak van het Hof van Discipline (nr. 1573 van 2 december 1991) is die gedachte bevestigd. Omdat naast het gemeenschappelijk belang van partijen min of meer per definitie ook tegenstrijdige belangen bestaan past de advocaat bij uitstek hier grote behoedzaamheid.

Regel 7 lid 2 (regel 6 leden 2 en 3 oud)

2. De advocaat die de belangen van twee of meer partijen behartigt is in het algemeen verplicht zich geheel uit de zaak terug te trekken zodra een niet aanstonds overbrugbaar belangenconflict ontstaat.

Toelichting op regel 7 lid 2 (regel 6 leden 2 en 3 oud)

Lid 2 gaat over de situatie dat de advocaat zich moet terugtrekken als gevolg van een belangenconflict. Het geeft in een enigszins andere formulering regel 6.2 oud weer. De verplichting zich in geval van een belangenconflict terug te trekken is niet meer afhankelijk gesteld van de vraag of de 'juiste behartiging van de belangen van één hunner in gevaar wordt gebracht'.

Anderzijds laat de nieuwe redactie ruimte voor voortzetting van de relatie wanneer een belangenconflict aanstonds overbrugd kan worden.

Bovendien wordt de regel enigszins gerelativeerd door toevoeging van de woorden 'in het algemeen'. De commissie heeft daarbij vooral gedacht aan de veelvuldig voorkomende situatie dat een advocaat de belangen

Gedragsregels 1992 NOvA

van verzekeraar en verzekerde behartigt tegenover derden. Uit een oogpunt van efficiency, informatie, kostenbesparing e.d. is dat in het algemeen niet ongewenst, maar niettemin is goed denkbaar dat er tegenstrijdigheid kan ontstaan in de belangen van beide cliënten. Zo kan er bijvoorbeeld al vóór het begin van de procedure onenigheid bestaan over de dekking, maar is het in het belang van verzekerde en verzekeraar om dat niet naar buiten toe te laten blijken zolang niet over de claim als zodanig is beslist. Ook lijkt het onder omstandigheden denkbaar dat een advocaat voor een vaste relatie (verzekeraar of verzekerde) blijft optreden tegen de ander (verzekeraar of verzekerde) wanneer zich gaandeweg bijvoorbeeld over de dekking of over een schikking problemen voordoen. Wil een advocaat in een dergelijke situatie de belangen van één van beiden blijven behartigen, dan veronderstelt dat wel dat van aanvang af bij geen van beiden twijfel bestaat wiens belangen hij in geval van tegenstrijdigheid zal blijven behartigen. Indien hij vertrouwelijke informatie van een van beiden heeft verkregen ten opzichte van de ander, zal hij zich moeten realiseren dat hij die informatie niet gebruiken kan. Is dat niettemin voor een goede behandeling van de zaak gewenst dan zal hij zich moeten terugtrekken.

Regel 7 lid 3 (regel 6 lid 3 oud)

3. De advocaat die in een bepaalde zaak de belangen van twee of meer partijen heeft behartigd en die zich als advocaat van een of meer van die partijen heeft teruggetrokken zal in die zaak of in de voortzetting daarvan niet optreden tegen de partij of partijen ten aanzien waarvan hij zich heeft teruggetrokken.

Toelichting op regel 7 lid 3 (regel 6 lid 3 oud)

In de oude regel 6 lid 3 staan aanwijzingen hoe te handelen wanneer de advocaat de belangen van twee of meer partijen behartigt, wil gaan behartigen of heeft behartigd. Dit lid is gesplitst. In regel 7 lid 2 wordt de situatie behandeld dat de advocaat zich wegens een belangenconflict terugtrekt. Regel 7 lid 3 ziet ook op de situatie dat de advocaat ophoudt op te treden als raadsman van één van de betrokken partijen die gelijklopende belangen hebben, al dan niet op eigen initiatief, bijvoorbeeld omdat 'deze persoon hem niet ligt'. Als de advocaat zich terugtrekt om een andere reden dan een belangenconflict, mag hij wel voortgaan met de andere partij bij te staan, maar zal hij in het algemeen niet kunnen optreden tegen de partij wier belangen hij niet meer behartigt.

Regel 7 lid 4 (regel 6 lid 4 oud)

4. Het bepaalde in de voorgaande leden strekt zich uit tot alle advocaten, die deel uitmaken van eenzelfde samenwerkingsverband.

Toelichting op regel 7 lid 4 (regel 6 lid 4 oud)

Als de advocaat zich wegens een belangenconflict moet terugtrekken moet hij zich ook werkelijk terugtrekken en mag hij niet een van beide partijen verwijzen naar een andere deelnemer van zijn samenwerkingsverband. Onder samenwerkingsverband wordt niet alleen verstaan een samenwerking in de zin van de samenwerkingsverordening, maar ook elke andere vorm waarin men zich naarbuiten presenteert als organisatorische eenheid.

Regel 8 (regel 11 oud)

De advocaat dient zijn cliënt op de hoogte te brengen van belangrijke informatie, feiten en afspraken. Waar nodig ter voorkoming van misverstand, onzekerheid of geschil, dient hij belangrijke informatie en afspraken schriftelijk aan zijn cliënt te bevestigen.

Toelichting op regel 8 (regel 11 oud)

De leden 1 en 2 zijn samengevoegd tot één bepaling, waarbij bovendien ter vermijding van misverstanden wordt vastgelegd dat ook bijvoorbeeld brieven van belang kunnen zijn voor het inzicht dat een cliënt in zijn zaak behoort te worden geboden. Het komt nogal eens voor dat achteraf niet meer is vast te stellen wat tussen advocaat en cliënt is afgesproken en wat er aan hem is meegedeeld, bijvoorbeeld of er appèl zou worden ingesteld, verweer gevoerd, e.d. Dat is onbevredigend en ongewenst. Het ligt op de weg van de advocaat misverstand daarover te voorkomen. Een species van deze regel is regel 24 lid 3.

Regel 9 (regel 12 oud)

Gedragsregels 1992 NOvA

1. De advocaat draagt volledige verantwoordelijkheid voor de behandeling van de zaak. De advocaat kan zich niet aan deze verantwoordelijkheid onttrekken met een beroep op de van zijn cliënt verkregen opdracht. Hij mag evenwel geen handelingen verrichten tegen de kennelijke wil van de cliënt.
2. Indien tussen de advocaat en zijn cliënt verschil van mening bestaat over de wijze waarop de zaak moet worden behandeld en dit geschil niet in onderling overleg kan worden opgelost, dient de advocaat zich terug te trekken.
3. Wanneer de advocaat besluit een hem verstrekte opdracht neer te leggen, dient hij dat op zorgvuldige wijze te doen en dient hij ervoor zorg te dragen dat zijn cliënt daarvan zo min mogelijk nadeel ondervindt.

Toelichting op regel 9 (regel 12 oud)

Het begrip 'leiding der zaak' in lid 1 klinkt archaisch, en is in strafzaken minder goed bruikbaar. De leden 3 en 4 zijn samengevoegd in een nieuw lid 3.

Regel 10 (regel 38 oud)

Bij het beantwoorden van vragen van publiciteitsmedia of het anderszins verlenen van medewerking aan publiciteit omtrent een zaak die bij hem in behandeling is of geweest is, dient de advocaat het belang van de cliënt en de ten opzichte van hem in acht te nemen zorgvuldigheid voorop te stellen. Hij verleent die medewerking niet tegen de kennelijke wil van de cliënt.

Toelichting op regel 10 (regel 38 oud)

Lid 1, het verbod van publiciteit die op wervende wijze de aandacht vestigt op het optreden van de advocaat, kan geschrapt worden in verband met de intussen van kracht geworden Verordening op de publiciteit. De commissie stelt een nieuwe redactie voor de tweede volzin van het oorspronkelijke lid 2 voor: de advocaat mag handelen in de geest van zijn cliënt bij het al dan niet beantwoorden van vragen van de publiciteitsmedia, zonder dat hij verplicht is de cliënt steeds vooraf te raadplegen. Het gedrag van de advocaat ten opzichte van de wederpartij en derden mag niet onnodig schaden en niet onnodig grievend zijn. Dit algemene voorschrift is verwoord in regel 31 (regel 3 oud) en wordt hier niet herhaald.

Regel 11 (nieuw; afgeleid van IBA-regel 3.3.6.3)

De advocaat die bemerkt dat hij tekort is geschoten in de behartiging van de belangen van zijn cliënt, moet zijn cliënt op de hoogte stellen en hem, zo nodig, adviseren onafhankelijk advies te vragen.

Toelichting op regel 11 (nieuw; afgeleid van IBA-regel 3.3.6.3)

Deze regel is ontleend aan regel 3.3.6.3 van de IBA's International Code of Ethics maart 1990. Een zorgvuldige rechtsbijstandverlening eist dat de advocaat min of meer ernstige tekortkomingen daarin en regelrechte fouten aan de cliënt kenbaar maakt. Wanneer dat zodanige vormen heeft aangenomen dat de belangen van de advocaat en van die van de cliënt sterk uiteen gaan lopen, zal de advocaat de cliënt moeten adviseren onafhankelijk advies te vragen. Dat zal bijvoorbeeld het geval zijn wanneer de cliënt ernstig nadeel ondervindt of dreigt te ondervinden als gevolg van de tekortkomingen van de advocaat. In beroepsaansprakelijkheidspolissen staan bepalingen dat gebeurtenissen die kunnen leiden tot schadeclaims direct moeten worden gemeld bij de verzekeraar. Naleving van regel 11 laat onverlet de mogelijkheid voor de advocaat om vooraf met de verzekeraar de gedragslijn in de desbetreffende aangelegenheid af te stemmen

4. Optreden in rechte

Regel 12 (regel 21 oud)

1. Op brieven en andere mededelingen van de ene advocaat aan de andere mag in rechte geen beroep worden gedaan, tenzij het belang van de cliënt dit bepaaldelijk vordert, maar dan niet zonder voorafgaand overleg met de advocaat van de wederpartij.
2. Indien dit overleg niet tot een oplossing leidt, dient het advies van de deken te worden ingewonnen voordat in rechte een beroep als vorenbedoeld wordt gedaan.

Regel 13 (regel 22 oud)

Gedragsregels 1992 NOvA

Omtrent de inhoud van tussen advocaten gevoerde schikkingsonderhandelingen mag aan de rechter aan wiens oordeel of instantie aan wier oordeel de zaak is onderworpen, niets worden medegedeeld zonder toestemming van de advocaat van de wederpartij.

Toelichting op regels 12 en 13 (regels 21 en 22 oud)

De commissie heeft langdurig stilgestaan bij de regels over confraternele correspondentie en schikkingsonderhandelingen. De vraag rees of deze regels in het openbaar belang zijn en een goede rechtshulpverlening bevorderen. Zien de regels niet teveel op de eer van de stand? Is het terecht dat advocaten zich aan een regel moeten houden, waaraan andere rechtshulpverleners zich niet behoeven te houden, zoals deurwaarders, medewerkers bureaus voor rechtshulp, juristen in dienst van rechtsbijstandverzekeraars? De cliënt die wordt bijgestaan door een advocaat kan daardoor in het nadeel zijn. Verder rees de vraag naar de behoefte aan het verbod van het overleggen van confraternele correspondentie. De commissie overwoog dat de regel is ontstaan in een tijd waarin niet van alle correspondentie fotocopies naar de cliënt gingen, zodat het werkelijk om confraternele correspondentie ging. De indruk bestaat dat het verzoek confraternele correspondentie te mogen overleggen soms te gemakkelijk wordt gedaan, in die zin dat hetgeen de advocaat ermee wil aantonen, ook anderszins duidelijk kan worden gemaakt. Het gevolg van het afschaffen van de regel zou daartegenover kunnen zijn dat advocaten voortaan menen de gehele correspondentie in procedures over te moeten leggen. De commissie heeft overwogen de desbetreffende regels uit de CCBE-code of conduct aan te bevelen. Volgens regel 5.3 uit die code moet een advocaat bij de verzending van een mededeling die hij als vertrouwelijk beschouwd wil zien, zulks vermelden. De geadresseerde die de mededeling niet als vertrouwelijk wil beschouwen, moet deze terugsturen zonder de inhoud ervan bekend te maken. Na uitgebreide discussie heeft de commissie besloten deze regel, waarover in de verschillende lidstaten heel verschillend wordt gedacht, niet over te nemen.

De commissie acht het onpraktisch dat de advocaat zich afhankelijk moet stellen van de geadresseerde, die een als vertrouwelijk te beschouwen mededeling al dan niet terugstuurt. Het doel van de regeling is onderling overleg tussen advocaten, onderhandelingen en het zoeken naar oplossingen buiten proces te vergemakkelijken. Naar het oordeel van de commissie wordt dat doel beter bereikt door de bestaande regel in Nederland dan door regel 5.3 van de CCBE-code of conduct. De commissie heeft de kwestie voorgelegd aan de overlegcommissie gedragsregels en aan de dekenvergadering. Deze hebben met klem bepleit de huidige regeling te handhaven, omdat zij in een behoefte voorziet en de deken ermee kunnen werken. (Zie ook dekenadvies inzake confraternele correspondentie, van mr. W. Aerts, in *Advocatenblad* 1989, blz. 88-89.)

De commissie stelt dan ook ten slotte voor de bestaande regeling in beginsel te handhaven. Ter voorkoming van misverstand wijst de commissie erop, dat alleen is verboden het overleggen van en het beroep doen op tussen advocaten gewisselde brieven en mededelingen. Indien in een briefwisseling een overeenkomst is vastgelegd of in een brief een sommatie is gedaan is het niet verboden te stellen zonder de brief te noemen dat die overeenkomst is aangegaan, respectievelijk die sommatie heeft plaatsgehad. De moeilijkheid ontstaat pas wanneer dit wordt betwist. De wens confraternele correspondentie over te leggen is vooral ingegeven om bijvoorbeeld een ingebrekestelling te bewijzen of een renteaanzegging, een verzoek om toezending van bepaalde stukken of om schadebeperkende maatregelen te nemen. De commissie heeft getracht hiervoor een gemeenschappelijk criterium te vinden, maar is er niet in geslaagd een dergelijk criterium te formuleren dat alle mogelijkheden dekt. (Overigens kan een ingebrekestelling ook rechtstreeks aan een wederpartij worden gestuurd, hetgeen in een procedure kan worden meegedeeld zonder dat confraternele correspondentie behoeft te worden overgelegd. Zie regel 18 tweede lid.) Mislukt het overleg met de andere advocaat, dan dient het advies van de deken te worden ingewonnen. Omtrent de inhoud van schikkingsonderhandelingen mag niets aan de rechter worden meegedeeld. De commissie heeft de tweede zin geschrapt die zonder nadere motivering in 1980 aan de regel is toegevoegd en volgens welk de inhoud van schikkingsonderhandelingen wel mag worden geopenbaard indien de advocaat zich het recht daartoe uitdrukkelijk heeft voorbehouden. De commissie acht het onjuist dat een van beide advocaten de inhoud van schikkingsonderhandelingen zou kunnen openbaren wanneer hem dit uitkomt.

De regel betreft 'schikkingsonderhandelingen'. Zij slaat dus niet op het geval dat een partij onvoorwaardelijk aanbiedt te betalen wat zij erkent schuldig te zijn en dit aanbod handhaaft tijdens de procedure. Met een beroep daarop kan immers geen verkeerde indruk worden gewekt. En het is geboden dat hiervan melding mag worden gemaakt, omdat daardoor bijvoorbeeld ongerechtvaardigde veroordelingen in proceskosten kunnen worden voorkomen.

De commissie onderstreept verder, dat het alleen verboden is aan de rechter mededeling te doen van de 'inhoud' van schikkingsonderhandelingen. Het enkele feit dat schikkingsonderhandelingen zijn gevoerd (maar niet

Gedragsregels 1992 NOvA

geslaagd) mag aan de rechter worden medegedeeld, bijvoorbeeld opdat de rechter zich een oordeel kan vormen over de zin van een schikkingscomparitie.

Regel 14 (regel 23 oud)

1. Bij het bepalen van het tijdstip van overleggen van stukken aan de rechter aan wiens oordeel of de instantie aan wier oordeel de zaak is onderworpen dient de advocaat er rekening mee te houden dat de wederpartij een reactie daarop voldoende zorgvuldig moet kunnen voorbereiden.
2. Overlegging van een pleitnota is slechts geoorloofd, wanneer zij niet meer bevat dan hetgeen door de advocaat is bepleit.
3. Terstond na afloop van de pleidooien moet een afschrift van de pleitnota aan de advocaat van de wederpartij worden afgegeven.

Toelichting op regel 14 (regel 23 oud)

De oorspronkelijke tekst is enigszins gewijzigd. Het is in het algemeen welwillend dat wanneer elke advocaat vóór de pleidooien een afschrift aan het rechterlijk college overhandigt, hij tegelijkertijd zijn wederpartij een afschrift geeft.

Regel 15 (regel 24 oud)

1. Het is de advocaat niet geoorloofd zich in een aanhangig geding anders dan tezamen met de advocaat der wederpartij tot de rechter aan wiens oordeel of de instantie aan wier oordeel de zaak is onderworpen te wenden, tenzij schriftelijk en met gelijktijdige toezending van een afschrift der mededeling aan de advocaat van de wederpartij en voorts zo tijdig dat die advocaat voldoende gelegenheid heeft om op de mededelingen te reageren.
2. Nadat om een uitspraak is gevraagd, is het de advocaat niet geoorloofd zich zonder toestemming van de wederpartij tot de rechter te wenden.

Toelichting op regel 15 (regel 24 oud)

De tekst van lid 2 is iets uitgebreider geformuleerd. In regel 24 lid 2 oud werd gesproken van 'nadat vonnis is gevraagd'.

In de praktijk blijkt dat sommige advocaten ten onrechte menen dat zij ook in dit geval overleg met de deken behoren te plegen, zoals bijvoorbeeld wordt voorgeschreven bij het overleggen van confraternele correspondentie.

Regel 16 (regel 25 oud)

1. Personen die door de wederpartij als getuige zijn aangezegd of kennelijk zullen worden aangezegd, zal de advocaat vóór het verhoor niet mogen horen.
2. In strafzaken zal de advocaat zich ervan onthouden getuigen die door het Openbaar Ministerie zijn gedagvaard of opgeroepen vooraf te horen.
3. Deze bepalingen gelden niet ten aanzien van de eigen cliënt en personen in dienst van of in een bijzondere relatie staande tot de eigen cliënt.

Toelichting op regel 16 (regel 25 oud)

De tekst is redactioneel enigszins gewijzigd.

De bijzondere gevallen die in de oude regeling stonden als uitzondering in strafzaken zijn eruit gehaald. Het is niet de bedoeling materieel iets te veranderen, maar de toevoeging 'behalve in bijzondere gevallen' lijkt overbodig. Het karakter van gedragsregels brengt in het algemeen mee dat bijzondere omstandigheden een afwijking van de gedragsregels kunnen rechtvaardigen.

5. Betrekkingen tussen advocaten

Regel 17 (regel 29 oud)

In het belang van de rechtzoekenden en van de advocatuur in het algemeen behoren de advocaten te streven naar een onderlinge verhouding die berust op welwillendheid en vertrouwen.

Gedragsregels 1992 NOvA

Toelichting op regel 17 (regel 29 oud)

De gedragsregels voor advocaten van 1980 bevatten verschillende regels die zien op een welwillende, hoffelijke onderlinge verhouding tussen advocaten. Advocaten moeten elkaar met het oog op een goede praktijkuitoefening kunnen vertrouwen. Onder het regime van de nieuwe publiciteitsverordening mogen zij wel wervend de aandacht op zich vestigen, maar zij mogen geen vergelijkende publiciteit bedrijven (art. 3 van de Verordening op de publiciteit, zich niet in onheuse of krenkende termen over andere advocaten uitlaten (gedragsregel 34 oud) en elkaars cliënten niet aftroggelen (gedragsregel 31 oud). De commissie meent dat deze twee specifieke regels kunnen worden geschrapt en dat kan worden volstaan met de algemene regel van een onderlinge verhouding die berust op welwillendheid en vertrouwen, de norm die ook in artikel 2 van de verordening op de publiciteit is opgenomen. Op grond van die regel behoren advocaten zich te onthouden van hetgeen in de oude regels 31 en 34 is geregeld en ook van het veroorzaken van ongerechtvaardigde onrust over de bijstand van iemands advocaat. Een zakelijke 'second opinion' bijvoorbeeld, is niet strijdig met deze gedragsregel.

Regel 18 (regel 32 lid 1 oud)

1. De advocaat stelt zich met een partij betreffende een aangelegenheid, waarin deze naar hij weet door een advocaat wordt bijgestaan, niet anders in verbinding dan door tussenkomst van die advocaat, tenzij deze laatste hem toestemming geeft rechtstreeks met die partij in verbinding te treden. Dit geldt evenzeer wanneer de bedoelde partij zich rechtstreeks tot hem wendt.

2. (Nieuw.)

De advocaat die een aanzegging met rechtsgevolg doet, mag dat rechtstreeks aan de wederpartij doen, mits met gelijktijdige verzending van een afschrift aan diens advocaat.

Toelichting op regel 18 (regel 32 lid 1 oud)

Lid 2 van regel 32 oud is verouderd; het voorschrift was uitsluitend in het belang van de advocatuur. Het openbaar belang bij een goede beroepsuitoefening is er niet bij betrokken.

De commissie meent dat ook lid 3 oud gemist kan worden, in het bijzonder omdat de jurisprudentie betalingen niet meer als erkenning van verschuldigdheid ziet.

Anderzijds stelt de commissie voor aan lid 1 een nieuw lid toe te voegen. Dit komt voort uit de opvatting in de rechtspraak dat aanzeggingen e.d., gedaan aan een ander dan degene voor wie ze bestemd zijn, niet steeds als rechtsgeldig gedaan mogen worden aangemerkt.

Regel 19 (regel 28 oud)

De advocaat is verplicht, alvorens hij overgaat tot het nemen van rechtsmaatregelen en in het bijzonder tot het nemen van executiemaatregelen, zijn wederpartij of, zo deze wordt bijgestaan door een advocaat, die advocaat van zijn voornemen kennis te geven. In beginsel dient hij daarbij een redelijke tijd voor beraad te geven. Waar redelijkerwijs mogelijk voert hij overleg over het tijdstip van behandeling van een zaak.

Toelichting op regel 19 (regel 28 oud)

Het is in het algemeen belang dat niet onnodig aan executies wordt begonnen. Daarom is aan regel 28 oud toegevoegd dat ook de wederpartij die niet door een advocaat wordt bijgestaan in beginsel een termijn voor beraad moet worden gegund.

Regel 20 (regel 27 oud)

Het is de advocaat niet geoorloofd een advocaat of oud-advocaat op te roepen om getuigenis af te leggen ter zake van wat deze in de uitoefening van zijn beroep van advocaat heeft waargenomen alvorens met de deken overleg te hebben gepleegd. Deze regel is van overeenkomstige toepassing ten aanzien van medewerkers en personeel van een advocaat of oud-advocaat.

Toelichting op regel 20 (regel 27 oud)

In de praktijk blijkt behoefte te bestaan aan de regel. Het is nuttig de vraag aan de deken voor te leggen of iets zich tegen oproeping van advocaten als getuigen verzet, bijvoorbeeld om na te gaan of en zo ja in hoeverre de wederpartij of derden in een procedure mochten rekenen op enige vertrouwelijkheid omtrent de feiten en

Gedragsregels 1992 NOvA

omstandigheden waarover de advocaten zouden moeten getuigen. Het komt daarnaast met zekere regelmaat voor dat een advocaat zijn bediening neerlegt om als getuige in de oorspronkelijk door hem behandelde zaak op te treden, in overleg met de nieuwe advocaat. Ook in die gevallen lijkt overleg met de Deken geboden om te beoordelen of de als getuige op te roepen advocaat in overeenstemming handelt met het op hem rustende beroepsgeheim.

Regel 21 (regel 30 oud)

1. Indien de advocaat bij de behandeling van een zaak een andere advocaat een opdracht verstrekt, moet hij instaan voor de aan hem toekomende vergoedingen en honoraria, tenzij hij een uitdrukkelijk voorbehoud maakt.
2. Dit geldt ook in zaken waarin de advocaat is toegevoegd.

Toelichting op regel 21 (regel 30 oud)

Zie ook regel 32 (regel 26 en 44 oud).

Toelichting op schrappen regel 31 oud

De advocaat behoort zich te onthouden van elke poging om een cliënt van een andere advocaat tot zijn cliënt te maken. Zie toelichting op schrappen bij regel 17 (regel 29 oud).

Regel 22 (regel 33 oud)

1. Verzoekt iemand een advocaat de behandeling van zijn zaak, die reeds bij een andere advocaat in behandeling is, over te nemen, dan voeren deze advocaten onderling overleg met het oogmerk dat de opvolgende advocaat behoorlijk wordt ingelicht over de stand van de zaak.
2. Is de declaratie van de andere advocaat niet voldaan en beroept deze zich op zijn retentierecht, dan is hij niettemin verplicht het dossier op verzoek van de cliënt aan de opvolgende advocaat af te geven onder door de deken te stellen voorwaarden.

Toelichting op regel 22 (regel 33 oud)

Een opvolgend advocaat dient overleg te voeren met de voorgaande advocaat, wanneer iemand hem vraagt de behandeling van een zaak over te nemen. Het doel van deze regel is niet meer, zoals in de vorige versie, dat wordt nagegaan of de cliënt de einddeclaratie heeft voldaan. De herziene regel beoogt overleg en zo nodig de uitwisseling van inlichtingen over de stand van zaken in de behandeling van de zaak tot dan toe. De regel komt de behandeling van de zaak ten goede en is in het belang van de cliënt. Voor de duidelijkheid: het gaat om het overnemen van een zaak, niet om het geven van een second opinion.

In het licht van de gewijzigde opvattingen en regelgeving over mededinging, is er geen plaats meer voor een gedragsrechtelijke bescherming van het financiële belang van de eerste advocaat naast diens recht van retentie. Is de declaratie van de eerste advocaat voor de betreffende zaak niet voldaan, dan kan volgens de nieuwe regel de opvolgende advocaat niettemin de behandeling van de zaak overnemen, zonder toestemming van de eerste advocaat of de deken.

Als de eerste advocaat gebruik maakt van zijn recht van retentie (hetgeen hij overigens volgens regel 27 vierde lid behoedzaam dient te doen) en de opvolgende advocaat kan de zaak niet behandelen zonder de dossiers, dan is overleg met de deken voorgeschreven. Deze kan voorwaarden stellen, zoals het deponeren van het gedeclareerde bedrag bij de deken totdat het geschil is beslecht.

(Nota van Toelichting, 22 september 1998)

6. Financiële regels

Regel 23 (regel 15 en 41 oud)

1. De advocaat is gehouden tot nauwgezetheid en zorgvuldigheid in financiële aangelegenheden.
2. De advocaat behoort het maken van onnodige kosten te vermijden. Dit geldt evenzeer tegenover de wederpartij van de cliënt.

Toelichting op regel 23 (regel 15 en 41 oud)

De leden 2 en 3 van regel 41 oud zijn intussen geformuleerd in de gewijzigde Boekhoudverordening.

Gedragsregels 1992 NOvA

De commissie stelt voor regel 42 oud toe te voegen als lid 2 aan deze regel. Dit omvat tevens toevoegingszaken, zoals thans geregeld in regel 15 (oud), die kan worden geschrapt.

Regel 24 (regel 13 en 14 oud)

1. Tenzij een advocaat goede gronden heeft om aan te nemen dat zijn cliënt niet in aanmerking kan komen voor door de overheid gefinancierde rechtshulp, is hij verplicht met zijn cliënt bij het begin van de zaak en verder telkens wanneer daartoe aanleiding bestaat, te overleggen of er termen zijn om te trachten door de overheid gefinancierde rechtshulp te verkrijgen.
2. De advocaat zal voor de behandeling van een zaak waarin hij is toegevoegd voor zijn werkzaamheden geen vergoeding, in welke vorm dan ook, bedingen of in ontvangst nemen, afgezien van eigen bijdragen en verschotten volgens de daarvoor geldende regels.
3. Wanneer de cliënt mogelijk in aanmerking komt voor door de overheid gefinancierde rechtshulp en niettemin verkiest daarvan geen gebruik te maken, dient de advocaat dat schriftelijk vast te leggen.

Toelichting op regel 24 (regel 13 en 14 oud)

Als gevolg van de wijzigingen in de WROM dienen deze regels ingrijpend te worden herzien. De regeling van het intrekken of wijzigen van de toevoeging is intussen uitgebreid in de WROM geregeld. Aan de leden 2 en 3 van gedragsregel 13 bestaat daarom geen behoefte meer. Door afschaffing van de gratis admittentie en de procedure tegen verminderd tarief kan de oude regel 14 worden geschrapt. Lid 1 van die regel is overgebracht naar de onderhavige regel nieuw als lid 2. De regel laat nog steeds onverlet dat de advocaat toevoegingsvergoedingen en proceskostenveroordelingen ontvangt.

In de praktijk rijzen vaak problemen wanneer de cliënt die in aanmerking kan komen voor een toevoeging, desondanks verkiest daarvan geen gebruik te maken. Om misverstanden te voorkomen en opdat de cliënt zich de consequenties van zijn keuze realiseert, is het voorschrift geïntroduceerd om dit schriftelijk vast te leggen. Dit is in het derde lid geformuleerd.

Regel 15 (oud) valt onder de algemene aanwijzing dat de advocaat het maken van onnodige kosten behoort te vermijden, zoals in regel 42 oud en in regel 23 lid 2 nieuw is vastgelegd.

Regel 25 (regel 16 oud en 17 oud)

1. Bij het vaststellen van zijn declaratie behoort de advocaat een, alle omstandigheden in aanmerking genomen, redelijk salaris in rekening te brengen.
2. Het staat de advocaat niet vrij overeen te komen, dat slechts bij het behalen van een bepaald gevolg salaris in rekening wordt gebracht.
3. De advocaat mag niet overeenkomen, dat het salaris een evenredig deel zal bedragen van de waarde van het door zijn bijstand te bereiken gevolg, behoudens wanneer dit geschiedt met inachtneming van een binnen de advocatuur gebruikelijk en aanvaard incassotarief.
4. De advocaat richt zijn declaratie aldus in, dat de cliënt daaruit kan zien hoeveel wordt gerekend voor salaris, verschotten en omzetbelasting. Indien voorschot is ontvangen of betalingen, wegens geliquideerde kosten of uit anderen hoofde, voor de cliënt zijn ontvangen of gedaan, behoort de advocaat de bedragen daarvan in de declaratie of afzonderlijk te vermelden en waar nodig en mogelijk te verrekenen.

Toelichting op regel 25 (regel 16 en 17 oud)

Deze regel bevat voorschriften over wijze van declareren en inrichting van de declaratie.

Daar een commissie van de Algemene Raad zich nog niet lang geleden heeft beziggehouden met de vraag of het verbod van no cure no pay en quota pars litis gehandhaafd moest blijven en toen tot een bevestigende beantwoording is gekomen, en voorts niet is gebleken dat thans behoefte bestaat het verbod op één van beide of beide te verzachten of af te schaffen, worden de leden twee en drie gehandhaafd. Ook de CCBE-regels kennen een overeenkomstige bepaling in regel 3.3. Daar regel 16 oud voorschriften bevat over de wijze van declareren en de inrichting van de declaratie lijkt het systematisch juister om regel 17 oud als lid 4 van regel 16 oud op te nemen. Dat is gebeurd, zij het met een kleine redactionele wijziging.

(Nota van toelichting november 1992)

Toelichting op wijziging regel 25 derde lid

De Orde doet sinds 1997 geen aanbevelingen meer over tarieven en geeft niet meer het Calculatieschema voor advocatendeclaraties uit, waarin een incassotarief stond vermeld. Handhaving van het verbod van een

Gedragsregels 1992 NOvA

resultaatsafhankelijke declaratie in de vorm van een evenredig deel van de opbrengst, tenzij in overeenstemming met een door de Orde geadviseerd tarief, zou tot ongewenst gevolg hebben dat geen incassotarief meer zou kunnen worden afgesproken. In de incassopraktijk, waarin veelal sprake is van de inning van talrijke geldvorderingen van gelijke aard zonder dat sprake is van een te verwachten diepgaand juridisch geschil, is het sinds jaar en dag mogelijk een incassotarief af te spreken, dat een percentage vormt van het geïncasseerde bedrag. Deze mogelijkheid in zaken die zich daarvoor lenen, waarbij over enkele schijven een degressief percentage per schijf wordt berekend, voorziet in een behoefte en heeft nooit tot problemen geleid. De voorgestelde formulering voorziet hierin.
(Nota van toelichting maart 1998)

Regel 26 (nieuw en 16 lid 4 oud)

1. Wanneer een advocaat een opdracht aanvaardt, dient hij de financiële consequenties daarvan met de cliënt te bespreken en inzicht te geven in de wijze waarop en de frequentie waarmee hij zal declareren.
2. De advocaat behoort zijn cliënt op de hoogte te stellen zodra hij voorziet dat de declaratie aanmerkelijk hoger zal worden dan hij aanvankelijk tegenover de cliënt had geschat.

Toelichting op regel 26 (nieuw en 16 lid 4 oud)

Deze regel behandelt het inzicht dat de advocaat in zijn declaratiebeleid moet geven. Lid 2 komt overeen met lid 4 van regel 16 oud.

Regel 27 (regel 18 oud)

1. Maakt de cliënt tegen de ingediende declaratie bezwaar, dan is de advocaat verplicht de cliënt te wijzen op de terzake bestaande regelingen.
2. Wanneer de cliënt op grond van gehele of gedeeltelijke betwisting der declaratie bezwaar maakt tegen de verrekening daarvan met hem toekomende gelden, worden die gelden tot het beloop van het betwiste bedrag bij de deken gedeponereerd.
3. Wanneer de cliënt een declaratie, die is verrekend met de door hem betaalde voorschotten, betwist in zodanige omvang dat gehele of gedeeltelijke restitutie van betaalde voorschotten wordt verlangd, is de advocaat verplicht, op verlangen van cliënt de declaratie ter begroting in te dienen. Het tweede lid is van overeenkomstige toepassing.
4. Van het terughouden van dossiers in afwachting van de betaling der declaratie maakt de advocaat slechts behoedzaam gebruik. Is de declaratie in geschil, dan wijst de advocaat zijn cliënt op de mogelijkheid het gedeclareerde bedrag bij de deken te deponeren totdat het geschil is beslecht.
5. Indien een cliënt specificatie van de declaratie vraagt, dient de advocaat die te verstrekken. De declaratie mag daardoor niet op een hoger bedrag uitkomen dan de oorspronkelijke.
6. Leidt zulks niet tot betaling en gaat de advocaat ertoe over zijn declaratie overeenkomstig de wettelijke regeling in te dienen ter begroting, dan dient hij de cliënt daarvan in kennis te stellen onder toezending van een kopie van de ter begroting ingediende declaratie.
7. Ter zake van nog niet in rechte vastgestelde vorderingen van hem op zijn cliënt treft de advocaat geen conservatoire maatregelen en vraagt hij niet het faillissement aan, dan na overleg met de deken.

Toelichting op regel 27 (regel 18 oud)

Deze regel behandelt wat de advocaat moet doen als de declaratie niet wordt betaald.

Het lijkt systematisch juister om de inhoud van lid 6 oud toe te voegen aan lid 5. De tweede zin van lid 5 is een verduidelijking van de oude regel 18 lid 6.

Lid 7 oud is vervallen en lid 8 oud gewijzigd, omdat wanneer de wettelijk voorgeschreven procedures zijn gevolgd en de declaratie vast staat, er geen aanleiding is de advocaat te verplichten bij de inning van die vordering op de cliënt extra behoedzaamheid te betrachten. Ook overleg met de deken lijkt dan overbodig. Dit is, uit een oogpunt van bescherming van de cliënt, anders bij nog niet vaststaande vorderingen. In die gevallen is overleg met de deken aangewezen.

Regel 28 (regel 19 oud)

1. Het is de advocaat niet geoorloofd voor de betaling van zijn declaratie andere zekerheid te aanvaarden dan een voorschot in geld, behoudens in bijzondere gevallen en dan slechts na overleg met de deken.

Gedragsregels 1992 NOvA

2. De advocaat mag zijn declaratie verrekenen met voorschotten en andere gelden die hij in depot houdt voor de cliënt, dit laatste voor zover die gelden zonder belemmering aan de cliënt kunnen worden uitbetaald en voor zover de cliënt daarmee instemt, en onverminderd de in de Boekhoudverordening gegeven voorschriften.

3. Verrekening is niet toegestaan met gelden waarop volgens de wet geen beslag mogelijk is.

Toelichting op regel 28 (regel 19 oud)

De bedoeling van lid 2 oud is, dat de advocaat niet zonder meer zijn declaratie kan verrekenen met gelden die hij van of voor de cliënt onder zich houdt. De nieuwe redactie van lid 2 is duidelijker. De regel laat de mogelijkheid open van verrekening wanneer de cliënt daartegen geen bezwaar heeft. Uit de contractuele relatie met de cliënt vloeit voort dat de advocaat bij hem moet verifiëren of hij geen bezwaar heeft tegen verrekening. Voorts wordt verwezen naar de intussen gewijzigde boekhoudverordening.

De commissie meent dat lid 2 van de thans geldende gedragsregel 19 hetzelfde bedoelt wat de commissie nu met zoveel woorden in regel 28 lid 2 formuleert. De commissie meent dat die regel gehandhaafd moet blijven. Wanneer er onenigheid bestaat over de hoogte van de declaratie, dient de advocaat overeenkomstig regel 27 lid 2 (nieuw) de betreffende gelden onder de deken te storten.

Lid 3 is aangepast aan de wijziging van artikel 475c Rv., die beslag mogelijk maakt op gelden die zijn ontvangen ten behoeve van de cliënt voor diens levensonderhoud. Niet valt in te zien waarom de advocaat niet zou mogen verrekenen met gelden waarop beslag mogelijk is. Na de voorgestelde wijziging van de leden 2 en 3 is lid 4 oud overbodig.

7. Enige praktijkregels

Regel 29 (nieuw)

De advocaat dient in zijn contacten met derden misverstand te vermijden over de hoedanigheid waarin hij in de gegeven situatie optreedt.

Toelichting op regel 29 (nieuw)

Sterker dan voorheen valt waar te nemen dat de advocaat actief in onderhandelingen is betrokken, en actief meewerkt aan het verzamelen van informatie. Het zou het vertrouwen in een behoorlijk functioneren van de advocatuur kunnen belemmeren indien dat niet met open vizier geschiedt.

Regel 30 (regel 2 oud)

De advocaat dient zich te onthouden van het verstrekken van feitelijke gegevens waarvan hij weet, althans behoort te weten, dat die onjuist zijn.

Toelichting op regel 30 (regel 2 oud)

De oorspronkelijke gedragsregels spraken van een 'mededeling' waardoor de rechter of de wederpartij zou worden misleid. Waar het bij de voorlichting op het juridische vlak vaak op interpretatie aankomt gaf de oorspronkelijke tekst aanleiding tot misverstanden. De nieuwe formulering richt zich specifiek tegen het verstrekken van feitelijke informatie die, naar de advocaat weet, onjuist is of die tot nader onderzoek noopt, alvorens zij wordt gepresenteerd.

Regel 31 (regel 3 oud)

De advocaat dient zich in woord en geschrift niet onnodig grievend uit te laten.

Toelichting op regel 31 (regel 3 oud)

De oorspronkelijke formulering: 'op gepaste wijze' is enigszins archaisch en leent zich minder goed voor objectieve toetsing. Met de aan de jurisprudentie over de onrechtmatige perspublicatie ontleende term 'onnodig grievend' is genoegzaam aangegeven welke beperkingen de advocaat in woord en geschrift in acht dient te nemen.

Regel 32 (regel 26 en 44 oud)

1. Indien de advocaat bij de behandeling van een zaak diensten van derden inroeft of getuigen oproept, moet hij

Gedragsregels 1992 NOvA

- instaan voor de aan hen toekomende vergoedingen en honoraria, tenzij hij een uitdrukkelijk voorbehoud maakt.
2. Het in lid 1 bepaalde geldt niet indien de advocaat iemand uitnodigt om als arbiter of als bindend adviseur op te treden.
  3. Het in de voorgaande leden bepaalde geldt ook in zaken waarin de advocaat is toegevoegd.

Toelichting op regel 32 (regel 26 en 44 oud)

Het gaat hier om een samenvoeging en een kortere formulering van de oorspronkelijke gedragsregels 26 en 44. De betekenis blijft dat de advocaat, weliswaar ten behoeve van een cliënt, met gebruikmaking van eigen naam en functie een beroep op derden doet, en het in het algemeen zo is dat derden bij hun beslissing of en onder welke condities zij enige medewerking geven zich mede laten leiden door het gezag van de advocaat, die geacht mag worden te kunnen overzien of de verplichtingen die namens zijn cliënt worden aangegaan ook adequaat zullen worden gehonoreerd.

Lid 3, dat betrekking heeft op het optreden van de advocaat in toevoegingszaken, impliceert geenszins dat de overige gedragsregels niet voor het optreden van de advocaat in toevoegingszaken gelden, maar is alleen bedoeld om mogelijke twijfel bij advocaten weg te nemen.

Regel 33 (regel 35 oud)

De advocaat moet ervoor zorgen, dat de organisatie en inrichting van zijn kantoor in overeenstemming zijn met de eisen van een goede praktijkuitoefening.

Toelichting op regel 33 (regel 35 oud)

De bepaling is enigszins gemoderniseerd, en getracht is misverstanden te vermijden over wat oorspronkelijk als 'het kantoor' van de advocaat werd aangeduid. Aard van de behandelde zaken en grootte van de praktijk zullen thans duidelijker dan voorheen als maatstaf kunnen worden beschouwd. Het vereiste van de bereikbaarheid, zoals dat in de oorspronkelijke gedragsregel 35 lid 2 voorkwam, kon aanleiding geven tot misverstanden, die ondervangen zijn door het begrip 'organisatie' te introduceren, dat impliceert dat de advocaat een op zijn cliëntenkring en soort van zaken toegesneden mogelijkheid moet scheppen voor communicatie.

Toelichting op schrappen regel 36 oud

Het houden van spreekuren buiten het eigen kantoor, dat mogelijk ook door gedragsregel 36 werd beteugeld, is tot op zekere hoogte thans gemeengoed geworden en vervult een nuttige functie in de rechtshulpverlening, zodat om die reden geen behoefte aan handhaving van de oorspronkelijke bepaling, al dan niet in gewijzigde vorm, bestaat.

Toelichting op schrappen regel 37 oud

De Verordening op de publiciteit regelt thans de wijze waarop de advocaat contact legt met potentiële cliënten, zodat aan handhaving van gedragsregel 37 geen behoefte bestaat.

Regel 34 (regel 40 oud)

1. De advocaat die een functie vervult bij enig college dat met rechtspraak of beslechting van geschillen op andere wijze is belast, onthoudt zich van elke bemoeienis met een zaak waarin hij in die functie werkzaam is, is geweest of zal worden betrokken.
2. Het staat de advocaat, die deel uitmaakt van een samenwerkingsverband, niet vrij bemoeienis te hebben met een zaak die beoordeeld is of wordt door een college waarin een tot hetzelfde samenwerkingsverband behorende advocaat een functie vervult indien deze bij de behandeling door het college is of zal worden betrokken.

Toelichting op regel 34 (regel 40 oud)

De oorspronkelijke gedragsregel is enigszins vereenvoudigd. Om te voorkomen dat het een advocaat niet vrij zou staan op te treden in bijvoorbeeld een procedure voor de rechtbank waarin een kantoorgenoot plaatsvervanger is, vanzelfsprekend niet in dezelfde zaak, is het begrip 'daadwerkelijk bij de behandeling betrokken' geïntroduceerd.

Er is geen voorziening getroffen voor het geval de functionaris in enig college bemoeienis heeft met een door een kantoorgenoot behandelde zaak. Een verwijt zou zich dan eerder richten tot de functionaris, die in of bij dat college is blijven functioneren, maar in dat geval is sprake van een optreden anders dan als advocaat en zijn de gedragsregels in het algemeen gesproken daarop niet van toepassing. Het mag worden aangenomen dat de voor

Gedragsregels 1992 NOvA

het bewuste college bestaande procedurele voorschriften, al dan niet in de wet gegeven, voor dat geval een toereikende voorziening zullen bieden. Voor het begrip `samenwerkingsverband´ wordt verwezen naar de toelichting bij regel 7 lid 4.

Regel 35 (regel 43 oud)

1. De advocaat mag een opdracht van een tussenpersoon, die niet als advocaat is ingeschreven uitsluitend aanvaarden indien hij ervan overtuigd is dat de opdracht met instemming van de cliënt is gegeven en hij zich bovendien het recht heeft voorbehouden zich te allen tijde rechtstreeks met de cliënt te verstaan.

2. (lid 5 oud)

Een opdracht welke zich beperkt tot het enkele verlenen van procureursbijstand, mag slechts worden aanvaard van een advocaat.

Toelichting op regel 35 (regel 43 oud)

De leden 2, 3 en 4 zijn geschrapt. Lid 4 keert terug in de thans meer algemeen gestelde gedragsregel 2 lid 2. De oorspronkelijke leden 2 en 3, die de financiële verhouding tot de cliënt regelden, die wordt bijgestaan of vertegenwoordigd door een tussenpersoon, kunnen worden gemist omdat zij niet meer dan een uitwerking zijn van het in gedragsregel 23 lid 1 gegeven beginsel dat de advocaat verplicht is tot nauwgezetheid in geldelijke aangelegenheden en dat door hem geïncasseerde gelden aan de rechthebbende moeten worden afgedragen. Gedragsregel 23 lid 1 biedt derhalve voldoende toetsingsmogelijkheden, waarin recht kan worden gedaan aan de specifieke omstandigheden van het geval.

Met betrekking tot regel 35 lid 2 wordt tevens verwezen naar de artikelen 16a tot en met 16f van de Advocatenwet.

Regel 36 (regel 46 oud)

1. Het is de advocaat niet toegestaan zonder mededeling vooraf aan degene met wie hij spreekt iemand aan de telefoon te laten meeluisteren of de inhoud van een gesprek op een geluidsdrager vast te leggen.

2. Is een gesprek met een andere advocaat met diens goedvinden op een geluidsdrager vastgelegd, dan vindt regel 12 overeenkomstige toepassing.

Toelichting op regel 36 (regel 46 oud)

In lid 1 is de formulering gemoderniseerd.

Regel 37 (regel 47 oud)

Bij een tuchtrechtelijk onderzoek of een verzoek om informatie van de deken dat met een mogelijk tuchtrechtelijk onderzoek of een aan de deken opgedragen controle verband houdt is de advocaat tegen wie het onderzoek of de controle is gericht, verplicht alle gevraagde inlichtingen aanstonds te verstrekken, zonder zich op zijn geheimhoudingsplicht te kunnen beroepen, behoudens in bijzondere gevallen. De advocaat die overweegt zich op de aanwezigheid van een bijzonder geval te beroepen, overlegt met de deken.

Toelichting op regel 37 (regel 47 oud)

Regel 47 oud sprak van `oproeping van de Raad van Toezicht en de deken´. Deze formulering was na de wijziging van het tuchtrecht voor advocaten in de Advocatenwet niet meer adequaat.

De Advocatenwet geeft de deken de opdracht een klacht te onderzoeken. Dat onderzoek zou zinloos zijn bij gebreke van medewerking van de advocaat. Ook de behandeling van de klacht door de Raad van Discipline zou ernstig belemmerd worden. Het prompt verlenen van medewerking aan het onderzoek naar een ingediende klacht bevordert daarnaast het vertrouwen in de advocatuur.

De deken kan ook een verzoek om informatie doen dat verband houdt met een aan de deken opgedragen controle. Ook in dat geval is de advocaat verplicht inlichtingen te verstrekken.

Regel 38 (regel 45 oud)

Een advocaat mag leden van zijn personeel, die niet als advocaat zijn ingeschreven, slechts zaken laten behandelen wanneer hij er zich van overtuigd heeft dat zij daartoe ook de bekwaamheid hebben, wanneer hij het terrein waarop zij dit mogen doen heeft afgebakend en wanneer dit onder zijn toezicht gebeurt. Hij blijft

Gedragsregels 1992 NOvA

tegenover zijn cliënt voor de behandeling van de zaken en de gegeven adviezen verantwoordelijk.

Toelichting op regel 38 (regel 45 oud)

Een advocaat behoort in beginsel de belangen van zijn cliënt zelf te behartigen. Van dat beginsel kan onder voorwaarden worden afgeweken. Daarbij moet worden gedacht aan zaken met een overwegend administratief karakter zoals incasso's, procuraten en de faillissementspraktijk.

Transponeringstabel gedragsregels

<i>Gedragsregels 1992</i>	<i>Gedragsregels 1980</i>
Inleiding	
regel 1	regel 1
regel 2 lid 1	regel 4 lid 1
regel 2 lid 2	regel 4 lid 2 en 43 lid 4
regel 3	regel 7
regel 4	regel 8
regel 5	regel 5
regel 6 lid 1, 2	regel 9 lid 1 en 10 lid 1, 2
regel 6 lid 3, 4	regel 9 lid 2, 3
regel 6 lid 5	regel 10 lid 3
regel 7 lid 1, 2, 3, 4	regel 6 lid 1, 2, 3, 4
regel 8 lid 1	regel 11
regel 8 lid 2	
regel 9 lid 1, 2, 3	regel 12 lid 1, 2, 3, 4
regel 10	regel 38 lid 2
regel 11	IBA: 3.3.6.3
regel 12 lid 1, 2	regel 21 lid 1, 2
regel 13	regel 22
regel 14 lid 1, 2, 3	regel 23 lid 1, 2, 3
regel 15 lid 1, 2	regel 24 lid 1, 2
regel 16 lid 1, 2, 3	regel 25 lid 1, 2, 3
regel 17	regel 29
regel 18 lid 1	regel 32 lid 1
regel 18 lid 2	
regel 19	regel 28
regel 20	regel 27
regel 21 lid 1	regel 27
regel 21 lid 2	
regel 22 lid 1, 2, 3, 4	regel 33 lid 1, 2, 3, 4
regel 23 lid 1	regel 15 en 41 lid 1
regel 23 lid 2	regel 15 en 42
regel 24 lid 1	regel 13 lid 1
regel 24 lid 2	regel 14 lid 1
regel 24 lid 3	
regel 25 lid 1, 2, 3	regel 16 lid 1, 2, 3
regel 25 lid 4	regel 17
regel 26 lid 1	
regel 26 lid 2	regel 16 lid 4
regel 27 lid 1, 2	regel 18 lid 1, 2
regel 27 lid 3	
regel 27 lid 4	regel 18 lid 3
regel 27 lid 5	regel 18 lid 4, 6
regel 27 lid 6	regel 18 lid 5
regel 27 lid 7	regel 18 lid 8

Gedragsregels 1992 NOvA

regel 28 lid 1, 2, 3	regel 19 lid 1, 2, 3
regel 29	
regel 30	regel 2
regel 31	regel 3
regel 32 lid 1	regel 26 lid 1 en 2 en 44 lid 1 en 3
regel 32 lid 2	regel 44 lid 2
regel 32 lid 3	regel 26 lid 3 en 44 lid 4
regel 33	regel 35
regel 34 lid 1, 2	regel 40 lid 1, 2
regel 35 lid 1	regel 43 lid 1
regel 35 lid 2	regel 43 lid 5
regel 36	regel 46
regel 37	regel 47 lid 2
regel 38	regel 45
<i>Gedragsregels 1980</i>	<i>Gedragsregels 1992</i>
regel 1	regel 1
regel 2	regel 30
regel 3	regel 31
regel 4 lid 1, 2	regel 2 lid 1, 2
regel 5	regel 5
regel 6 lid 1	regel 7 lid 1
regel 6 lid 2	regel 7 lid 2
regel 6 lid 3	regel 7 lid 2
regel 6 lid 4	regel 7 lid 3
regel 7	regel 3
regel 8	regel 4
regel 9 lid 1	regel 6 lid 1
regel 9 lid 2	regel 6 lid 4
regel 9 lid 3	regel 6 lid 3
regel 10 lid 1, 2, 3	regel 6 lid 1, 2, 5
regel 11 lid 1, 2	regel 8
regel 12 lid 1, 2, 3, 4	regel 9 lid 1, 2, 3
regel 13 lid 1	regel 24 lid 1
regel 13 lid 2, 3	
regel 14 lid 1	regel 24 lid 2
regel 14 lid 2, 3, 4	
regel 15	regel 23 lid 1, 2
regel 16 lid 1, 2, 3	regel 25 lid 1, 2, 3
regel 16 lid 4	regel 26 lid 4
regel 17	regel 25 lid 4
regel 18 lid 1, 2	regel 27 lid 1, 2
regel 18 lid 3	regel 27 lid 4
regel 18 lid 4	regel 27 lid 5
regel 18 lid 5	regel 27 lid 6
regel 18 lid 6	regel 27 lid 5
regel 18 lid 7	
regel 18 lid 8	regel 27 lid 7
regel 19 lid 1, 2, 3	regel 28 lid 1, 2, 3
regel 19 lid 4	
regel 20 lid 1, 2	
regel 21 lid 1, 2	regel 12 lid 1, 2
regel 22	regel 13
regel 23 lid 1, 2, 3	regel 14 lid 1, 2, 3
regel 24 lid 1, 2	regel 15 lid 1, 2
regel 25 lid 1, 2	regel 16 lid 1, 2
regel 26 lid 1, 2	regel 32 lid 1
regel 26 lid 3	regel 32 lid 3

Gedragsregels 1992 NOvA

regel 27	regel 20
regel 28	regel 19
regel 29	regel 17
regel 30	regel 21 lid 1
regel 31	
regel 32 lid 1	regel 18 lid 1
regel 32 lid 2, 3	
regel 33 lid 1, 2, 3, 4	regel 22, lid 1, 2, 3, 4
regel 34	
regel 35	regel 33
regel 36	
regel 37	
regel 38 lid 1	
regel 38 lid 2	regel 10
regel 39	
regel 40 lid 1, 2	regel 34 lid 1, 2
regel 41 lid 1	regel 23 lid 1
regel 41 lid 2, 3	
regel 42	regel 23 lid 2
regel 43 lid 1	regel 35 lid 1
regel 43 lid 2, 3	
regel 43 lid 4	regel 2 lid 1
regel 43 lid 5	regel 35 lid 2
regel 44 lid 1, 3	regel 32 lid 1
regel 44 lid 2	regel 32 lid 3
regel 45	regel 38
regel 46	regel 36
regel 47 lid 1	
regel 47 lid 2	regel 37